

the philosophical and pedagogical principles of pansofic ideas of J. A. Comenius and shown the role of moral and religious education in personal development. The attempt of complex research of the reception of Czech scientist's pedagogical heritage in the works of the Ukrainian representative of humanities D. Chyzhevsky has been made.

It was proved that his comeniologic activity was multifaceted and various: from archival searches and publication of unknown works of J. A. Comenius to the interpretation of his philosophical, religious, socio-political, pedagogical views, the disclosure of his personality as a prominent Slavic thinker, universal scientist of his time. It was found out that D. Chyzhevsky's comeniology studies had enormous implications for the development of pedagogical ideas of the twentieth century.

Promising areas of research are the study and analysis of those aspects of the epistolary heritage of the D. Chizhevsky concerning research works of J. A. Comenius, especially the identification of trends influence of contemporary comeniologists on the formation of his comeniologic views.

Key words: *Dmitry Chyzhevsky, Jan Amos Comenius, comeniology research, pedagogical heritage, pansofic ideas, Slavic studies, spiritual story, philosophical concept.*

УДК 37.018 : 355.231 (477) (09)

І. В. Тичина
Житомирський військовий
інститут ім. С. П. Корольова

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ УСРР В РОКИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ, ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У 20-Х РР. ХХ СТОРІЧЧЯ

У даній статті розкриваються першооснови створення системи підготовки військових фахівців для Робітничо-селянської Червоної армії на території України у 20-х роках ХХ сторіччя. На основі архівних та інших джерел розглядається процес створення та розвитку системи військової освіти в Україні в роки громадянської війни (1919–1921 рр.). Досліджено зміст професійної підготовки, відповідно проаналізовані навчальні програми, терміни навчання, питання підбору військових фахівців для Червоної армії Української Соціалістичної Радянської Республіки, комплектації та безпосереднього функціонування військових навчальних закладів. Відображено процес «українізації» військових навчальних закладів у заданий період, а також виявлено чинники та передумови створення системи військової освіти в Україні у 20-х рр. ХХ сторіччя.

Ключові слова: *курсант, РСЧА УСРР, радянські командирські курси, Наркомвійськсправ, реформа військової освіти.*

Постановка проблеми. В умовах триваючого військового конфлікту на сході України та загального національно-патріотичного піднесення виник неабиякий інтерес до української військової історичної спадщини та досвіду. Використання цього досвіду при проведенні освітніх військових реформ у даний час дає можливість оптимізувати ці перетворення, реформувати систему підготовки військових фахівців, адже рівень професійної підготовки військових фахівців завжди є вирішальним фактором у війні. Подальше всебічне дослідження проблематики в суто історичному векторі має важливе наукове значення: з'ясовує чинники й

передумови формування та розбудови системи підготовки військових фахівців для Робітничо-селянської Червоної армії у 1920-х рр., підтверджує самобутність українських військових і освітніх традицій, сприяє всебічному вивченню історії військової освіти в Україні, спростовує усталені стереотипи, що мають місце в історичній науці в оцінках даної проблеми.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз досліджень та різного роду публікацій дозволяє зробити висновок, що на сьогоднішній день не існує комплексного дослідження щодо проблематики статті. Окремі питання, пов'язані з функціонуванням військових освітніх установ в Україні у 1919–1921 рр. розкриває монографія українського історика Л. Гриневич у колективній праці «Історія українського війська», а також монографії російських науковців А. Каменева «Історія підготовки офіцерських кадрів в СРСР (1917–1984 рр.)» та І. Бондаренка «Формування системи виховання курсантів у військово-освітніх закладах у 1918-1991 рр.». Досить цікаві статистичні дані по висвітленій проблематиці містяться у збірнику наукових праць АН УРСР за 1991 р. під редакцією Ю. Кондуфора «Деякі проблеми історії».

Мета статті. Для повноцінного аналізу історичного досвіду треба розглянути процес створення та розвитку системи військової освіти на території України у роки Громадянської війни (1919–1921 рр.), дослідити зміст професійної підготовки та підбору військових фахівців для Червоної армії УСРР, відобразити процес «українізації» військових навчальних закладів у заданий період, а також виявити чинники й передумови створення системи військової освіти в Україні у 20-х рр. ХХ сторіччя.

Виклад основного матеріалу. У січні 1919 року, одразу після окупації Харкова більшовицькими військами, останніми був створений Народний комісаріат у військових справах (Наркомвійськсправ) України, на чолі з російським «старим» більшовиком Подвойським М. І., при штабі якого було створено підрозділ, що відповідав за розбудову системи військової освіти – Управління військовими учбовими закладами (УВУЗ), яке очолив В. Буняковський [18, 223].

Новостворений військовий орган приступив до централізованого формування мережі курсів для навчання командирів та відбудови системи підготовки фахівців для радянських військових підрозділів. Разом із тим, протягом січня-березня 1919 року не всі військові курси були безпосередньо підпорядковані УВУЗ Наркомвійськсправ УСРР, оскільки ті з них, які створювалися в стройових частинах армій та прифронтових установах, безпосередньо підпорядковувалися своєму командуванню та функціонували за своїми програмами та планами. Окрім цього, паралельно з УВУЗ організацією курсів займалися відділи військово-навчальних закладів, утворені у складі окружних та губернських комісаріатів з військових справ [19].

23 січня 1919 року почали роботу 1-ші радянські артилерійські харківські командирські курси у м. Харкові. Протягом лютого-березня 1919

року розпочали функціонувати 1-ші радянські піхотні харківські командирські курси, 2-і радянські піхотні полтавські командирські курси та 3-ті радянські піхотні сумські командирські курси.

З початком існування на теренах України радянських командирських курсів, виникла нагальна потреба в уніфікації навчальних програм, термінів навчання, питань підбору, комплектації та безпосереднього функціонування військових навчальних закладів. Ураховуючи вищевикладене, саме УВУЗ Наркомвійськсправ, як контролюючий та нормотворчий орган, взяв на себе провідну роль у формуванні та розбудові системи підготовки військових фахівців для Робітничо-селянської Червоної армії УСРР.

На початку квітня 1919 року УВУЗ Наркомвійськсправ видав низку наказів, що регулювали питання комплектації та діяльності навчальних закладів. Зокрема, наказ № 20 від 12 квітня 1919 р. ввів у дію «Положення про комплектацію радянських командирських курсів». Відповідно до вимог цього наказу був встановлений ценз до абітурієнтів: на курси приймалися виключно члени комуністичної партії, її симпатики та особи віддані Радянській владі, по соціальному походженню – робочі та селяни, рекомендовані партією та робочими організаціями. Як виняток, дозволявся прийом без письмової рекомендації трудових та комуністичних організацій, у цьому випадку вимагалось особливе розпорядження УВУЗ по такому абітурієнту. Прийом на курси здійснювався через мандатну комісію, до якої входили комісар курсів та 2 представника курсів [7, 18].

У подальшому, з метою уніфікації діяльності всіх навчальних закладів, УВУЗ розробив та затвердив такі нормативні акти: «Положення про курси», «Інструкція курсантам». Загальну діяльність курсів регулювали «Основні положення про Радянські командирські курси РСЧА України», затверджені наказом Наркомвійськсправ УСРР № 733 від 05 червня 1919 р. та введені в дію наказом УВУЗ № 89 від 12 червня 1919 р. Вищевказаний наказ встановлював мету курсів – «...підготовка командирського складу всіх родів військ Червоної армії, як керівників та організаторів Армії у військовому і політичному сенсі» [5; 17, 102]. Саме це положення вперше визначило дефініцію поняття «курсант», як особи, що проходить навчання на командирських курсах.

В адміністративному плані курси було передбачено розподілити на підготовчі (загальноосвітні) та спеціальні (військові). У стройовому відношенні курси мали організацію відповідної військової частини: батальйонного (500 курсантів) чи двобатальйонного (1000 курсантів) складів. Навчальний клас відповідав стройовому взводу (25–30 курсантів). Тривалість навчання на піхотних курсах передбачалась: 4 місяці в підготовчому класі та 4 місяці у спеціальному класі, а тривалість навчання на кавалерійських, артилерійських та інженерних курсах становила: 4 місяці в підготовчому класі та 6 місяців в спеціальному класі. При цьому положенням було передбачене початкове

підготовче відділення з тривалістю навчання до 2 місяців для неграмотних осіб, що не мали ніякої освіти. На практиці курсанти, які навчалися «без відриву» від бойових дій, випускалися взводними командирами через 4 місяці навчання, а іноді й достроково.

Також положенням було встановлено внутрішній розпорядок курсів, порядок підбору абітурієнтів на курси. Положення встановлювало правомочність як завідувача та комісара курсів, так і наступних органів: педагогічного та господарського комітетів, курсового суду, курсового клубу, курсової ради, загальних зборів курсантів.

Начальник (ректор) курсів називався завідувачем. Завідувач курсами, як правило, очолював курсову раду та опосередковано керував педагогічним та господарсько-адміністративним комітетами. Курсова рада та господарський комітет збиралися раз на тиждень, рішення курсової ради віддавалися в наказах по курсам. Всі поточні курсові справи, як правило, вирішувалися курсовою радою, господарським та педагогічним комітетами курсів. На курсах існували також контрольний комітет, комітет вільнонайманих службовців та курсовий суд. Велика роль в організації навчального процесу та всієї діяльності курсів відводилася педагогічному комітету. Педагогічний комітет, на чолі з завідувачем навчальною частиною, вирішував різноманітні завдання навчального процесу: розробляв всілякого роду інструкції, рекомендації, розробляв навчальні методики та плани, здійснював контроль над навчальним процесом. Курсова рада, у свою чергу, виконувала також адміністративні функції, накладаючи стягнення на курсантів за проступки. Господарський комітет займався виключно матеріально-побутовими проблемами закладу: від постачання амуніції та обмундирування до розселення постійного та перемінного складу курсів.

В усіх без виключення навчальних закладах, підпорядкованих УВУЗ, було встановлено (відповідно до наказу УВУЗ від 24.02.1919 р. № 3) 7-ми годинний робочий день (з 10:00 до 17:00), а в святкові дні 5-ти годинний (з 11:00 до 14:00) [6, 3]. Розпорядок дня для курсантів усіх видів навчальних закладів був одноманітний та був остаточно встановлений наказом УВУЗ № 24 від 16 квітня 1919 року. Курсанти вставали о 07:00 (у вихідні дні – о 08:00), потім півгодинна гімнастика, ранковий чай, класні заняття проводилися до першого обіду, після 13:30 проводилися стройові заняття, самопідготовка проводилася у вільний час після другого обіду. Влітку 1919 року УВУЗ дещо змінив розпорядок дня курсантів, було введено проведення вечері та вечірнього чаю, відмінено ранковий чай та перший обід. Відбій проводився о 24:00. Щоденний раціон харчування був надзвичайно низькокалорійний та простий – складався з 200 г хліба, 100 г сухарів, картоплі, вобли (іноді – м'яса), каші [9, 23].

Тривалість лекційного заняття була встановлена наказом УВУЗ від 27.05.1919 р. № 54 та становила 45 хвилин, перерва між заняттями – 10 хвилин, стройові заняття – 50 хвилин [14, 63].

Оцінювання курсантів у підготовчих та спеціальних класах проводилося за такою шкалою: добре, задовільно, незадовільно. При переході з класу в клас та при випуску курсантів, фактично іспити не приймалися, проводилися лише перевірочні випробування в практичних знаннях.

Ураховуючи низький загальноосвітній рівень курсантів, що негативно впливав на результати їх професійної підготовки, УВУЗ у квітні 1919 року, на підставі наказу № 24 від 16 квітня 1919 року, відкрив підготовчі курси грамотності для абітурієнтів командирських курсів РСЧА. Ціллю підготовчих курсів було: «...надати широкий доступ неписьменному і малограмотному елементу на радянські командирські курси...» [9, 23]. Підготовчі курси були створені при всіх радянських піхотних командирських курсах як їх відділення. Підготовчі курси мали два напрями:

- перший напрям здійснював підготовку неписьменних тривалістю від 2 до 3 місяців. Навчальна програма передбачала викладання російської мови – 120 годин, арифметики – 120 год., політграмоти – 72 год., статутів – 24 год., стройової підготовки – 48 год.;

- другий напрям здійснював підготовку малограмотних тривалістю від 1 до 2 місяців. Навчальна програма для цього відділення передбачала викладання російської мови – 60 годин, арифметики – 60 годин, політграмоти – 36 год., статутів – 12 год., стройової підготовки – 24 год.

Заняття проводились 8 годин на день. Від курсантів, по закінченню підготовчих курсів, вимагалось швидко читати рукописні та друковані тексти, розповідати прочитане, писати, рахувати усно й письмово, бути політично грамотними, володіти елементами гімнастики. Успішних курсантів переводили в підготовчі класи піхотних та кавалерійських курсів, неуспішних – відраховували до стройових частин РСЧА.

Особливості підбору курсантів до підготовчих та спеціальних класів командирських курсів були визначені лише після оголошення наказу УВУЗ № 42 від 05 травня 1919 року [12, 50]. Вимоги даного наказу передбачали, що до підготовчих класів піхотних, кулеметних та кавалерійських курсів приймали учнів, які вміють швидко читати, писати, викладати прочитане та володіють правилами арифметики. У спеціальні класи піхотних, кулеметних та кавалерійських курсів приймали учнів, які закінчили вище початкове училище.

До курсантів артилерійських та технічних курсів вимоги були куди вищими – до підготовчих класів указаних навчальних закладів приймали учнів із закінченим вищим початковим училищем, тобто із незакінченою середньою освітою. У спеціальні ж класи артилерійських і технічних курсів набирали учнів, які закінчили не нижче 6 класу реального училища, тобто мали неповну вищу освіту.

Інший наказ УВУЗ – № 19 від 11 квітня 1919 року – регулював порядок переведення курсантів із підготовчого класу до спеціальних класів. Зокрема, вимагалось на всіх радянських командирських курсах по закінченню підготовчого класу курсантів екзаменувати на знання стройової підготовки та загальноосвітніх предметів. Успішних курсантів передбачалося зараховувати до спецкласів на основі постанови педагогічного комітету та відповідним наказом по навчальному закладу, неуспішних – відраховувати до стройових частин РСЧА.

Вищевказаний наказ також встановлював мінімальну кількість лекцій у навчальному закладі (не менше 6 на тиждень), як виняток, за постановою педагогічного комітету курсів, кількість лекцій могла бути збільшена.

Що стосується навчально-методичної роботи, то й у цій сфері УВУЗ надавав безпосередні прямі вказівки та рекомендації навчальним закладам. Зокрема, наказ УВУЗ № 22 від 14 квітня 1919 року [8, 21] вимагав від навчальних частин курсів розробляти план розподілу годин на весь курс, на підставі якого і складати тижневий розклад. Щодо викладання дисциплін, від викладачів вимагалось застосовувати метод питально-відповідальний та наочного навчання з широким використанням моделей, рельєфних планів, схем.

З метою підвищення кваліфікації старшого командного складу РСЧА УСРР з травня 1919 року в м. Києві при УВУЗ діяли денні та вечірні повторні курси. Заняття на вечірніх курсах проводилися з 19 до 21 години, у дні практики – з 18 до 21 години, без відриву від основного місця проходження військової служби. В основному ці курси проводилися для вищих командирів штабів. Для решти командного складу, з метою підвищення кваліфікації, було передбачено проходження повторних курсів при 4-х, 5-х, 6-х київських піхотних командирських курсах та 1-х харківських піхотних командирських курсах. Згідно з «Положенням про повторні курси для комскладу РСЧА України», що вводились у дію наказом УВУЗ № 37 від 02.05.1919 р. [11, 46], повторні курси мали на меті в найкоротший термін надати можливість червоним командирам отримати й удосконалити запас знань, необхідних їм для поліпшення виконання своїх службових обов'язків. Тривалість навчання становила 2 тижні (68 навчальних годин). Навчання проводилось у 2 групах (для молодшого начскладу – від командира взводу до командира роти та для старшого начскладу – від командира батальйону до командира бригади) 7 днів на тиждень, по 6 годин щодня. Заняття проводилися не лекційним методом, а бесідами, дискусіями. Викладалися такі дисципліни: тактика, топографія, стрілецька справа, артилерія, саперна справа, військова адміністрація, політграмота. Вказані повторні курси підготували за час свого існування 497 командирів [19, 198].

Статус викладачів курсів був офіційно встановлений лише 11 липня 1919 року наказом УВУЗ № 88, що затвердив «Положення про викладачів

радянських командирських курсів» [16, 100]. Згідно положення, викладання на курсах проводилося штатними (постійними) та позаштатними (приватними) викладачами. Викладач вважався штатним у разі викладання ним не менше 12 лекцій на тиждень. Ценз до викладача передбачав наявність вищої освіти та навчально-педагогічного досвіду. Положення передбачало, що викладач здійснював викладання лекцій, керував практичними заняттями, перевіряв письмові завдання, складав навчальні плани, програми, конспекти та проводив іспити. Загальна ж кількість викладачів на курсах визначалася педагогічними комітетами курсів.

В умовах триваючої Громадянської війни, за відсутності власних підготовлених кадрів, радянське керівництво стало залучати в якості викладачів колишніх офіцерів царської армії для підготовки командного складу на військових курсах. З числа викладацького складу переважну більшість становили колишні офіцери та старі викладачі, стройові відділення очолювали кадрові офіцери колишніх військових училищ. Однак чимало було й офіцерів, які закінчили училища та школи прапорщиків у роки Першої світової війни, чий знання не були фундаментальними. Постійно зростаюча мережа навчальних закладів потребувала все більше фахівців з військово-педагогічним досвідом. Саме брак таких фахівців (наприклад, на 4-х київських піхотних курсах працювало лише 10 кадрових офіцерів, на 5-х київських піхотних курсах – 12 осіб) зумовив видачу наказу УВУЗ № 35 від 29 квітня 1919 року [10, 44], згідно якого, враховуючи нестачу в особах, що володіють військово-педагогічним досвідом для навчання та підготовки інструкторів Червоної армії, було мобілізовано до радянських військових навчальних закладів всіх колишніх генералів та офіцерів (окрім офіцерів Генштабу, інвалідів та осіб старших 65 років), які попередньо викладали в царських військових навчальних закладах. Не дивлячись на такі, досить ліберальні для офіцерства, заходи, до кінця травня 1919 року на облік УВУЗ було взято лише 131 офіцера [19, 193]. Разом із тим, треба врахувати, що на момент призову багато хто з узятих раніше на облік офіцерів і військових чиновників вже працювали у військових навчальних закладах або установах.

Серед українських і зарубіжних істориків та дослідників існує думка, що українізація українських радянських органів та військових формувань розпочалася у 1922–1923 рр. Разом із тим, архівні матеріали свідчать, що факт «українізації» Червоної Армії УСРР розпочався значно раніше – у 1919 році. Документи, що збереглися у Центральному державному архіві вищих органів влади України свідчать, що УВУЗ своїм наказом № 51 від 2 травня 1919 р. [13, 59] наказав усім підлеглим навчальним закладам на території України виготовити печатки та бланки відомчих документів українською та російською мовами. Цей наказ не був лише актом «на папері» – рідкісні архівні матеріали щодо функціонування 1-х Радянських Київських військово-господарських

курсів містять документи початку червня 1919 року, відповідно до яких російські тексти печатки та бланків відомчих документів цього закладу («Первые Советские Киевские военно-хозяйственные курсы») були дубльовані українською мовою («Перша радянська Київська військово-господарська школа») [4, 57]. Окрім цього, від 20 червня 1919 року згідно наказу УВУЗ № 76 у програму підготовчих і спеціальних класів командирських курсів було введено вивчення української історії та мови, українознавства. У підготовчих класах курс української мови становив 32 години, курс історії (загальної, російської, української) 48 годин, у спецкласах курс українознавства тривав 16 годин [15, 85].

Фактична діяльність УВУЗ Наркомвійськсправ зі створення та розвитку системи військової освіти на території України припинилась у серпні 1919 року, у зв'язку з наближенням лінії фронту безпосередньо до Києва, захоплення Харкова білогвардійцями та евакуацією військових навчальних закладів на територію РРФСР – у Петроград, Москву, Казань та інші міста, де вони влились у відповідні командні курси РСЧА РРФСР.

Окрім цього, на підставі наказу Реввійськради УСРР № 1044/196 від 26 червня 1919 року було ухвалено рішення про розформування Наркомвійськсправ, військово-політичну єдність радянських республік та реорганізацію органів військового управління УСРР, при цьому всі радянські українські військові формування перейшли в підпорядкування Західного фронту РСЧА РРФСР [19, 213]. За таких умов, УВУЗ Наркомвійськсправ УСРР та підпорядковані йому українські військові навчальні заклади у серпні 1919 року припинили своє існування, ставши ланками Головного управління військових навчальних закладів Всеросійського головного штабу (ГУВУЗ Всеросголовштабу) РРФСР [3].

Після повторної окупації більшовицькими військами, на початку 1920 року, більшості регіонів України, підготовка військових фахівців на окупованих територіях проводилася здебільшого в системі дивізійних (іноді армійських) курсів та декількох піхотних та кавалерійських курсів для командирів. Ситуація докорінно змінилася наприкінці 1920 – на початку 1921 рр., у зв'язку із загрозою можливих бойових дій з арміями Польщі, Румунії та країн Антанти, масштабних антирадянських повстань на території України, рейдів загонів Армії УНР. Систему короткострокових радянських курсів було відновлено, а їх мережа на території України була розширена до 46 військових навчальних закладів [2], що підпорядковувалися ГУВУЗ Всеросголовштабу РРФСР.

Ліквідація Західного фронту та денікінських формувань у Криму, запровадження «нової економічної політики» зумовили перехід до відбудови всієї країни та реформування її Збройних Сил зокрема. Низка факторів (відсутність уніфікованої програми навчання, низький рівень знань та недостатня підготовка випускників короткострокових курсів, різноманіття

типів навчальних закладів) зумовлювали нагальні зміни в старій освітній системі підготовки командних кадрів для РСЧА.

У середині січня 1921 р. ГУВУЗом Всеросголовштабу РРФСР було прийнято рішення про реформування військової освіти, що передбачало скорочення загальної кількості курсів, їх злиття та перетворення на «військові школи нормального типу» з трирічним курсом навчання [1, 96–97].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Система радянської військової освіти на теренах України в роки Громадянської війни (1919–1921 рр.) формувалась у надзвичай складній обстановці та не мала унітарної структури, уніфікованих програм навчання. Її позитивною відмінною рисою була доступність, яка ґрунтувалася на відсутності станових обмежень для вступу, відповідно з наявною у кандидата освітою, відсутність гендерної та національної нерівності, наочна практичність у викладанні дисциплін. Головним досягненням цієї освітньої системи стало збалансоване поєднання освітньої та виховної складових у навчальному процесі. Разом із тим, указаній системі військової освіти були притаманні недоліки, зокрема: політичний ценз до викладачів та курсантів, низький рівень знань та недостатня підготовка випускників, незначний термін навчання, невеликий обсяг навчальних програм та, подекуди, шовіністичний (антиукраїнський) ухил.

Низький загальноосвітній рівень курсантів та низька якість підбору абітурієнтів зумовили відсутність військової майстерності у випускників. З навчальних програм підготовки командного складу вилучили все, що не несло в собі першочергової необхідності в підготовці командирів – фактично були скасовані всі загальноосвітні предмети, лишилися виключно спеціальні та військові дисципліни. Теоретичним заняттям увага не приділялася, війна вимагала практичності. Про якісні характеристики курсантів можна було тільки мріяти, а їх кількості банально не вистачало, щоб замінити «вибулих» командирів. Спроби створити так звані «нормальні» військові школи тривалий час були безрезультатними. Фахівців доводилося готувати в достатньо розгалуженій системі короткострокових курсів, що іноді існували лише «на папері», або «без відриву» від фронтової війни. Військова освітня реформа 1921 року стала пунктом відліку для нової самобутньої системи «радянської військової освіти», що апробувала нові форми та методи професійної підготовки військових фахівців, з урахуванням досвіду Першої світової та Громадянської воєн.

Аналіз архівних та інших джерел показав, що проблематика статті в українській історіографії вивчена недостатньо й потребує ґрунтовного вивчення. Подальше повне та всебічне її дослідження має важливе наукове значення: дозволяє з'ясувати чинники й передумови формування та розбудови системи підготовки військових фахівців для РСЧА у 1920-х рр., підтверджує самобутність українських військових та освітніх традицій, сприяє

всебічному вивченню історії військової освіти в Україні, спростовує усталені стереотипи, що мають місце в історичній науці в оцінках даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко И. А. Формирование системы воспитания курсантов в военно-учебных заведениях в 1918–1991 годах : дисс. ... канд. пед. наук. 13.00.01 / И. А. Бондаренко ; Военный университет МО РФ. - М., 2012. – 261 с.

2. Енциклопедія історії України: Т. 3 : Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.

3. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Упорядник Б. З. Якимович. – 4-те вид., змін. і доп. – Львів : Видавництво «Світ», 1992. – 712 с.

4. Об организации курсов. Первые киевские военно-хозяйственные : Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДВАВОУ). – ф. 1926, оп. 1, спр. 1, 1919 р. – 57 арк.

5. Приказ народного комиссариата военных дел УССР № 773 от 05.06.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 87 арк.

6. Приказ управлению военно-учебных заведений № 3 от 24.02.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

7. Приказ управлению военно-учебных заведений № 20 от 12.04.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

8. Приказ управлению военно-учебных заведений № 22 от 14.04.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

9. Приказ управлению военно-учебных заведений № 24 от 16.04.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

10. Приказ управлению военно-учебных заведений № 35 от 29.04.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

11. Приказ управлению военно-учебных заведений № 37 от 02.05.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

12. Приказ управлению военно-учебных заведений № 42 от 05.05.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

13. Приказ управлению военно-учебных заведений № 51 от 02.05.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

14. Приказ управлению военно-учебных заведений № 54 от 27.05.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

15. Приказ управлению военно-учебных заведений № 76 от 20.06.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

16. Приказ управлению военно-учебных заведений № 88 от 11.06.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

17. Приказ управлению военно-учебных заведений № 89 от 12.06.1919 г. : ЦДВАВОУ. – ф.1926, оп.1, спр. 6, 1919 р. – 84 арк.

18. Тичина І. В. Радянські командирські курси на території України в роки Громадянської війни 1919–1921 рр.: історія створення та діяльності / І. В. Тичина // Педагогічний дискурс : збірник наукових праць / гол. ред. І. М. Шоробура ; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хм. : Власне видавництво, 2015. – 293 с.

19. Украина в 1917–1921 гг. Некоторые проблемы истории : сборник научных трудов / АН УССР. Ин-т истории Украины ; Кондуфор Ю. Ю. (отв. ред.). – К. : Наукова думка, 1991. – 280 с.

РЕЗЮМЕ

Тычина И. В. Подготовка военных специалистов Красной армии УССР в годы Гражданской войны как главная предпосылка к созданию системы военного образования в Украине в 20-х годах XX столетия.

В данной статье раскрываются первоосновы формирования системы подготовки военных специалистов для Рабоче-крестьянской Красной армии на территории Украины в 20-х годах XX века. На основе архивных и других источников рассматривается процесс создания и развития системы военного образования в Украине в годы Гражданской войны (1919–1921 гг.). Исследовано содержание профессиональной подготовки, соответственно проанализированы учебные программы, сроки обучения, вопросы подбора военных специалистов для Красной армии Украинской Социалистической Советской Республики, комплектация и непосредственно функционирование военных учебных заведений. Отображен процесс «украинизации» военных учебных заведений в заданный период, а также выявлены факторы и предпосылки к созданию системы военного образования в Украине в 20-х гг. XX века.

Ключевые слова: курсант, РККА УССР, советские командирские курсы, Наркомвоен, реформа военного образования.

SUMMARY

Tychyna I. Training of military specialists of the USSR Red Army during the Civil War, as a major prerequisite for the the system of military education establishment in Ukraine in the 20s of the XXth century.

The article shows the elements of the military specialists' training system formation for the Workers' and Peasants' Red Army on the territory of Ukraine in 20s of the 20th century.

The article depicts the process of establishment and development of military education in Ukraine during the Civil War (1919–1921). The content of the professional education was learned. Accordingly the syllabus, terms of studying, selection of military specialists for the Ukrainian Soviet Socialist Republic Red Army, recruiting and work of military educational institutions were analyzed. It was reflected a process of "Ukrainization" in military educational institutions of the given period. It was identified the factors and prerequisites for establishing a system of military education in Ukraine in the 20s of the XXth century.

The Soviet education system was formed in very difficult conditions on the territory of Ukraine during the Civil War and it didn't have unitary structure and unified syllabus. Its positive trait was availability which was based on the absence of class restrictions for entry. The main achievement of the educational system was the balanced joining of educational and training components in the learning process. That system of military education also had drawbacks that are presented in the article. They were the following: teachers' and students' political qualifications, low level of knowledge and insufficient training of graduates, short training period, small amount of syllabi and sometimes even anti-Ukrainian incline.

The archival documents of the Central state archives of the superior authorities and governance, the Central state archives of social associations of Ukraine, research works, monographs and articles of Ukrainian, Russian and Soviet scientists were used for the article. Due to these, there were analyzed the historic experience of the system formation of the military educational institutions on the territory of Ukraine during the continuing war and also achievements and errors of the Soviet military education formation of the studied period.

Further detailed and comprehensive study has important scientific significance: clarifying the factors and preconditions of formation and development of the system of training of military specialists to the red army in the 1920s, confirms the identity of Ukrainian military and educational traditions, contributes to the comprehensive study of the history of

military education in Ukraine, refutes old stereotypes, taking place in historical science in the assessments of this problem.

Key words: *cadet, Red Army of the USSR, soviet commanders' courses, National military committee, military education reform.*